

Φεμινισμός, Τάξη και Αναρχισμός

Της Deirdre Hogan *

Είναι αρκετά κοινό στις μέρες μας να ακούγονται κριτικές για τον «συνήθη» (mainstream) φεμινισμό ή το φεμινισμό της «μεσαίας τάξης» από αναρχικούς ή άλλους επαναστάτες, και ακόμα από την αυτοαποκαλούμενη επαναστατική αριστερά. Ειδικότερα, οι αναρχικοί είναι συχνά αρκετά κριτικοί σε κάθε φεμινιστική προσέγγιση επειδή στερείται ταξικής ανάλυση. Αυτό το άρθρο υποστηρίζει ότι αξίζει να αγωνιστεί κάποιος για τα ιδανικά του φεμινισμού και ότι όταν πρόκειται να δοθεί ένα τέλος στο σεξισμό κάθε επιμονή που στρέφεται πάντα στην υπογράμμιση της ταξικότητάς του ή όχι μπορεί να καταλήξει μόνο στο να μας αποσπάσει την προσοχή από το γεγονός ότι ως αναρχικοί πρέπει να είμαστε σαφείς όσον αφορά την υποστήριξη του φεμινισμού. Αντί να απομακρυνόμαστε από τις άλλες φεμινίστριες ή να επιδιώκουμε πάντα την κατάλληλη υποστήριξή μας, η έμφασή μας πρέπει να δίνεται στην ανάπτυξη και την προώθηση του αναρχικού φεμινισμού.

Η σχέση μεταξύ ταξικής κοινωνίας και καπιταλισμού

Το χαρακτηριστικό γνώρισμα καθορισμού της καπιταλιστικής κοινωνίας είναι ότι διαιρείται ευρέως σε δύο θεμελιώδεις τάξεις: την καπιταλιστική τάξη (η αστική τάξη) που αποτελείται από μεγάλους ιδιοκτήτες επιχειρήσεων, και την εργατική τάξη (το προλεταριάτο) που αποτελείται λίγο-πολύ από τη μεγάλη πλειοψηφία των ανθρώπων που εργάζονται για ένα μισθό. Υπάρχει, φυσικά, αφθονία «γκρίζων περιοχών» μέσα σ' αυτόν τον ορισμό της ταξικής κοινωνίας ενώ και η ίδια η εργατική τάξη δεν αποτελείται από μια ομοιογενή ομάδα ανθρώπων, αλλά περιλαμβάνει, για παράδειγμα, τους ανειδίκευτους εργάτες καθώς επίσης και το μεγαλύτερο μέρος αυτού συνήθως που ονομάζεται μεσαία τάξη και μπορεί εκεί, επομένως, να υπάρχουν αρκετά πραγματικές διαφορές στο εισόδημα και στις ευκαιρίες για τους διαφορετικούς τομείς αυτής της ευρέως ορισμένης εργατικής τάξης. Ο όρος «μεσαία τάξη» είναι προβληματικός όρος καθώς, αν και χρησιμοποιείται συχνά, είναι ακριβώς αρκετά σπάνιες οι περιπτώσεις που γίνεται σαφής. Συνήθως, με τον όρο «μεσαία τάξη» αναφερόμαστε σε κάποιους εργαζομένους όπως ανεξάρτητους επαγγελματίες, ιδιοκτήτες μικροεπιχειρήσεων και χαμηλά ή μεσαία στελέχη. Εντούτοις, αυτά τα μεσαία στρώματα δεν αποτελούν πραγματικά μια ανεξάρτητη τάξη, δεδομένου ότι δεν είναι ανεξάρτητα από την όλη διαδικασία της εκμετάλλευσης και συσσώρευσης κεφαλαίου που είναι ο καπιταλισμός. Βρίσκονται γενικά στα περιθώρια μιας από τις δύο κύριες τάξεις, της καπιταλιστικής και της εργατικής τάξης. [1]

Το σημαντικό σημείο εξέτασης της κοινωνίας που αποτελείται από δύο θεμελιώδεις τάξεις είναι η κατανόηση ότι οι οικονομικές σχέσεις μεταξύ των δύο αυτών τάξεων, των ιδιοκτητών των μεγάλων επιχειρήσεων και των ανθρώπων που εργάζονται γι' αυτούς, είναι βασισμένες στην εκμετάλλευση και, επομένως, αυτές οι δύο τάξεις έχουν πλήρως αντίθετα υλικά συμφέροντα η μια από την άλλη.

Καπιταλισμός και επιχειρήσεις είναι, από τη φύση τους, μηχανές κέρδους. Η εργασία που εξασκεί ένας υπάλληλος ή ένας εργαζόμενος κατά τη διάρκεια της εργασιακής του ζωής δημιουργεί τον πλούτο. Ένα μέρος αυτού του πλούτου δίνεται στον υπάλληλο ως αμοιβή-μισθός και το υπόλοιπο κρατείται από τον εργοδότη που προστίθεται στα κέρδη του/της (εάν ένας υπάλληλος ή εργαζόμενος δεν ήταν κερδοφόρος, δεν θα προσλαμβανόταν). Κατ' αυτό τον τρόπο, ο ιδιοκτήτης της επιχείρησης εκμεταλλεύεται τον υπάλληλο και συσσωρεύει κεφάλαιο. Είναι προς όφελος του ιδιοκτήτη της επιχείρησης να μεγιστοποιήσει τα κέρδη του για να κρατήσει τους μισθούς σε χαμηλά επίπεδα και είναι προς όφελος του υπαλλήλου να μεγιστοποιήσει το μισθό και τις συνθήκες εργασίας του. Αυτή η σύγκρουση συμφερόντων και η εκμετάλλευση σε βάρος μιας πολυπληθούς τάξης ανθρώπων από μια άλλη μειονοτική τάξη είναι έμφυτη στην καπιταλιστική κοινωνία. Ο απώτερος στόχος των αναρχικών είναι να καταργήσουν το καπιταλιστικό ταξικό σύστημα και να δημιουργήσουν μια αταξική κοινωνία.

Η σχέση μεταξύ σεξισμού και καπιταλισμού

Ο σεξισμός είναι πηγή αδικίας που διαφέρει από την προαναφερθείσα ταξική εκμετάλλευση με μερικούς διαφορετικούς τρόπους. Οι περισσότερες γυναίκες ζουν και συνεργάζονται με τους άνδρες για τουλάχιστον κάποιο διάστημα της ζωής τους, έχουν στενές σχέσεις με ανθρώπους όπως ο πατέρας, ο γιος, ο αδελφός, ο εραστής, ο συνεργάτης, ο σύζυγος ή ο φίλος τους. Οι γυναίκες και οι άνδρες δεν έχουν εγγενώς αντιτιθέμενα συμφέροντα. Δεν θέλουμε να καταργήσουμε τα φύλα, αλλά, αντίθετα, να καταργήσουμε την ιεραρχία της εξουσίας που υπάρχει μεταξύ των φύλων και να δημιουργήσουμε μια κοινωνία όπου οι γυναίκες και οι άνδρες να μπορούν να ζήσουν ελεύθερα και εξίσου από κοινού.

Η καπιταλιστική κοινωνία εξαρτάται από την ταξική εκμετάλλευση. Ωστόσο, αυτό δεν εξαρτάται από το σεξισμό και θεωρητικά θα μπορούσε να στεγάσει σε μεγάλο βαθμό την ιδέα της ίσης μεταχείρισης των γυναικών και των ανδρών. Αυτό είναι προφανές εάν εξετάσουμε αυτό που ο αγώνας για την απελευθέρωση των γυναικών έχει επιτύχει σε πολλές κοινωνίες όλου του κόσμου κατά τη διάρκεια των τελευταίων, για παράδειγμα, 100 χρόνων, όπου έχουν υπάρξει ριζοσπαστικές βελτιώσεις στην κατάσταση των γυναικών καθώς και βαθύτερες προϋποθέσεις για το ποιοι ρόλοι είναι φυσικοί και σωστοί για τις γυναίκες. Ο καπιταλισμός, στο μεταξύ, έχει προσαρμοστεί στον ολοένα μεταβαλλόμενο ρόλο και τη θέση των γυναικών στην κοινωνία.

Ένα τέλος στο σεξισμό επομένως, δεν θα οδηγήσει απαραίτητα και σε ένα τέλος του καπιταλισμού. Επιπλέον, ο σεξισμός μπορεί να συνεχίσει να υφίσταται και αφού έχει καταργηθεί η καπιταλιστική ταξική κοινωνία. Ο σεξισμός είναι, ενδεχομένως, η πιο πρόωρη μορφή καταπίεσης που υπήρχε από ανέκαθεν, γιατί όχι μόνο προηγείται χρονικώς του καπιταλισμού, αλλά υπάρχουν στοιχεία ότι ο σεξισμός προηγείται χρονικώς ακόμα και των πρώτων ταξικής φύσης κοινωνιών. [2]. Καθώς οι κοινωνίες έχουν αναπτύξει αυτή τη συγκεκριμένη φύση της καταπίεσης σε βάρος των γυναικών, η ιδιαίτερη μορφή που λαμβάνει έχει αλλάξει. Κάτω από τον καπιταλισμό, η καταπίεση σε βάρος των γυναικών έχει το δικό της ιδιαίτερο χαρακτήρα, αφού ο καπιταλισμός έχει εκμεταλλευθεί αυτή την ιστορική καταπίεση των γυναικών για να μεγιστοποιήσει τα κέρδη του.

Αλλά πόσο ρεαλιστικό είναι το τέλος της καταπίεσης σε βάρος των γυναικών κάτω από τον καπιταλισμό; Υπάρχουν πολλοί τρόποι με τους οποίους οι γυναίκες καταπιέζονται ως φύλο στη σημερινή κοινωνία - οικονομικοί, ιδεολογικοί, φυσικοί κ.λπ. - και είναι πιθανό ότι με τη συνέχιση του φεμινιστικού αγώνα θα οδηγηθούμε σε περαιτέρω βελτιώσεις των συνθηκών των γυναικών. Εντούτοις, αν και είναι δυνατό να φανταστούμε αρκετές πτυχές του σεξισμού που καταπολεμούνται εγκαίρως με τον αγώνα, υπάρχουν χαρακτηριστικά γνωρίσματα του καπιταλισμού που καθιστούν την πλήρη οικονομική ισότητα των γυναικών και των ανδρών κάτω από τον καπιταλισμό ιδιαίτερα απίθανη. Και αυτό επειδή ο καπιταλισμός βασίζεται στην ανάγκη μεγιστοποίησης των κερδών και σε ένα τέτοιο σύστημα οι γυναίκες βρίσκονται σε φυσική μειονεκτική θέση.

Στην καπιταλιστική κοινωνία, η δυνατότητα τεκνοποίησης αποτελεί ευθύνη. Ο βιολογικός ρόλος των γυναικών σημαίνει ότι (εάν έχουν παιδιά) θα πρέπει να απέχουν τουλάχιστον κάποιο χρόνο από την έμμισθη απασχόλησή τους. Ο βιολογικός τους ρόλος τις καθιστά επίσης τελικά αρμόδιες για οποιοδήποτε παιδί γεννούν. Κατά συνέπεια, η πληρωμένη άδεια μητρότητας, το επίδομα μόνου γονέα, η γονική άδεια, η άδεια για να δοθεί φροντίδα σε παιδιά που έχουν αρρωστήσει, το δωρεάν νηπιαγωγείο και οι εγκαταστάσεις φροντίδας παιδιών κ.λπ. θα είναι πάντα ιδιαίτερα ζητήματα για τις γυναίκες. Γι' αυτό το λόγο οι γυναίκες είναι οικονομικά πιο τρωτές από τους άνδρες κάτω από τον καπιταλισμό: οι επιθέσεις σε κατακτήσεις όπως οι υπηρεσίες φροντίδας παιδιών, το επίδομα μόνου γονέα και πάει λέγοντας έχουν επιπτώσεις πάντα στις γυναίκες περισσότερο απ' ό,τι στους άνδρες. Και όμως, χωρίς πλήρη οικονομική ισότητα είναι δύσκολο να δοθεί ένα τέλος στις άνισες σχέσεις εξουσίας μεταξύ γυναικών και ανδρών και την ιδεολογία του σεξισμού που συνδέεται με αυτές. Έτσι, αν και μπορούμε να πούμε ότι ο καπιταλισμός θα μπορούσε να προσαρμόσει την ισότητα των γυναικών με τους άνδρες, η πραγματικότητα είναι ότι η πλήρης πραγματοποίηση αυτής της ισότητας είναι αρκετά απίθανο να επιτευχθεί κάτω από τον καπιταλισμό. Και αυτό επειδή απλώς υπάρχει μια οικονομική ποινική ρήτρα που συνδέεται με τη βιολογία των γυναικών που καθιστά την κερδοσκοπικού χαρακτήρα καπιταλιστική κοινωνία εγγενώς προκατειλημμένη ενάντια στις γυναίκες.

Ο αγώνας για τη χειραφέτηση των γυναικών στα κινήματα της εργατικής τάξης

Ένα από τα καλύτερα παραδείγματα για το πώς ο αγώνας για την αλλαγή μπορεί να επιφέρει πραγματικές και μόνιμες μεταρρυθμίσεις στην κοινωνία είναι οι μεγάλες βελτιώσεις στη θέση, τα δικαιώματα και την ποιότητα της ζωής των γυναικών που ο αγώνας για την απελευθέρωση των γυναικών έχει επιτύχει σε πολλές χώρες σε ολόκληρο τον κόσμο. Χωρίς αυτό τον αγώνα (τον οποίο εντούτοις θα αποκαλέσω φεμινισμό, αν και όλες εκείνες που παλεύουν ενάντια στην υποτέλεια των γυναικών δεν έχουν προσδιοριστεί ως φεμινίστριες) οι γυναίκες σαφώς δεν θα είχαν αποκτήσει τα τεράστια κέρδη που έχουν αποκτήσει.

Ιστορικά, ο αγώνας για την χειραφέτηση των γυναικών ήταν εμφανής μέσα στο αναρχικό και τα άλλα σοσιαλιστικά κινήματα. Εντούτοις, αυτά τα κινήματα ως σύνολο έτειναν από πριν να έχουν μια κάπως διφορούμενη σχέση με την απελευθέρωση των γυναικών και τον ευρύτερο φεμινιστικό αγώνα.

Αν και η έμφαση στην κατάργηση όλων των ιεραρχιών της εξουσίας ήταν πάντα κεντρική στον αναρχισμό, ο αναρχισμός έχει τις ρίζες του στην ταξική πάλη, την πάλη εκείνη της ανατροπής του καπιταλισμού, με καθορισμένο στόχο τη δημιουργία μιας αταξικής κοινωνίας. Επειδή η καταπίεση σε βάρος των γυναικών δεν είναι τόσο στενά δεμένη στον καπιταλισμό ως ταξική πάλη, η απελευθέρωση των γυναικών έχει ιστορικά ειδωθεί και συνεχίζει σε μεγάλο βαθμό να εκλαμβάνεται ως ένας δεύτερης σημασίας στόχος στη δημιουργία μιας αταξικής κοινωνίας, δηλαδή όχι τόσο σημαντικός ούτε τόσο θεμελιώδης όσο η ταξική πάλη.

Αλλά σε ποιον φαίνεται ασήμαντος ο φεμινισμός; Βεβαίως για τις περισσότερες γυναίκες στα σοσιαλιστικά κινήματα η προϋπόθεση ενός βαθιού μετασχηματισμού στις σχέσεις εξουσίας μεταξύ γυναικών και ανδρών ως μέρους του σοσιαλισμού ήταν ζωτικής σημασίας. Ωστόσο, στους σοσιαλιστικούς κύκλους πάντα δραστηριοποιούνταν περισσότεροι άνδρες από ό,τι γυναίκες και οι άνδρες διαδραμάτιζαν κυρίαρχο ρόλο. Τα αιτήματα των γυναικών περιθωριοποιήθηκαν λόγω της ταξικής πρωτοκαθεδρίας και, επίσης, ενώ τα ζητήματα που είχαν επιπτώσεις στους εργαζόμενους άντρες επηρέαζαν επίσης και τις εργαζόμενες γυναίκες κατά παρόμοιο τρόπο, δεν ίσχυε το ίδιο και για τα ιδιαίτερα ζητήματα σχετικά με την καταπίεση σε βάρος των γυναικών ως φύλου. Η κοινωνική και οικονομική ισότητα των γυναικών αντιμετωπιζόταν μερικές φορές ως σύγκρουση με τα υλικά συμφέροντα και τις ανέσεις των ανδρών. Η ισότητα των γυναικών απαιτούσε βαθιές αλλαγές στον καταμερισμό της εργασίας τόσο στο σπίτι όσο και στο χώρο εργασίας καθώς επίσης και αλλαγές σε ολόκληρο το κοινωνικό σύστημα της αρσενικής εξουσίας. Για να επιτευχθεί η ισότητα των γυναικών πρέπει να πραγματοποιηθεί μια επαναξιολόγηση του γυναικείου αυτο-καθορισμού, όταν η «ταυτότητα των ανδρών» δεν θα μπορεί πλέον να εξαρτηθεί από το γεγονός ότι αυτός είναι πιο ισχυρός ή πιο ικανός από τη γυναίκα.

Οι γυναίκες υποστήριζαν τη σύνδεση μεταξύ της προσωπικής και της πολιτικής χειραφέτησης, ελπίζοντας ότι ο σοσιαλισμός θα δημιουργούσε νέες γυναίκες και νέους άνδρες με τον εκδημοκρατισμό όλων των πτυχών των ανθρωπίνων σχέσεων. Ωστόσο, βρήκαν πολύ δύσκολο, για παράδειγμα, να πείσουν τους συντρόφους τους ότι το άניσο και απλήρωτο τμήμα της εργασίας μέσα στο σπίτι ήταν ένα σημαντικό πολιτικό ζήτημα. Σύμφωνα με τα λεγόμενα της Hannah Mitchell, ενεργού σοσιαλίστριας και φεμινίστριας στις αρχές του 20ού αιώνα στην Αγγλία, στη διπλή βάρδια της στην εξωτερική εργασία και αυτή μέσα στο σπίτι: «Ακόμη και ο ελεύθερος χρόνος μου της Κυριακής έφευγε γιατί σύντομα ανακάλυψα ότι η αρκετή σοσιαλιστική συζήτηση που γινόταν για την ελευθερία ήταν μόνο συζήτηση και όλοι αυτοί οι νεαροί σοσιαλιστές περίμεναν τα Κυριακάτικα σοσιαλιστικά γεύματα και απογεύματα τσαγιού και όλα αυτά όπως ακριβώς έκαναν και οι αντιδραστικές συντρόφισσές τους». [3]

Οι αναρχικές γυναίκες στην Ισπανία κατά την διάρκεια της κοινωνικής επανάστασης του 1936 διατύπωσαν παρόμοια παράπονα αφού είδαν ότι η ισότητα γυναικών-ανδρών δεν συνεισέφερε και πολλά στις στενές προσωπικές σχέσεις. Η Martha Ackelsberg σημειώνει στο βιβλίο της «Free Women of Spain» ότι αν και η ισότητα μεταξύ γυναικών και ανδρών υιοθετήθηκε επίσημα από το ισπανικό αναρχικό κίνημα από το 1872, «ουσιαστικά όλες οι πληροφορίες μου λένε ότι ανεξάρτητα από το πόσο μαχητικοί ήταν στους δρόμους ακόμη και οι πιο αφοσιωμένοι αναρχικοί, ήταν “οι κύριοι” στα σπίτια τους - μια καταγγελία που εμφανίστηκε αρκετά σε αρκετά άρθρα που γράφτηκαν στις εφημερίδες και τα περιοδικά του κινήματος κατά τη διάρκεια αυτής της περιόδου».

Ο σεξισμός εμφανιζόταν επίσης και στη δημόσια σφαίρα, όπου, για παράδειγμα, οι γυναίκες αγωνίστριες ανακάλυπταν μερικές φορές ότι δεν αντιμετωπιζόνταν σοβαρά ούτε και με σεβασμό από τους αρσενικούς τους συντρόφους. Οι γυναίκες αντιμετώπιζαν επίσης προβλήματα στον αγώνα τους για ισότητα μέσα στο συνδικαλιστικό κίνημα το 19ο και 20ό αιώνα, όπου η ανισότητα μεταξύ ανδρών και γυναικών στους μισθούς ήταν ένα πολύ σοβαρό ζήτημα. Αρκετοί άνδρες στα συνδικάτα υποστήριζαν ότι οι γυναίκες μείωναν τους μισθούς των οργανωμένων εργαζομένων και μερικοί θεώρησαν ότι η λύση ήταν ο ολοκληρωτικός αποκλεισμός των γυναικών από διάφορους κλάδους και η αύξηση του μισθού των αντρών τόσο έτσι ώστε να μπορούν αυτοί να φροντίζουν τις οικογένειές τους. Στα μέσα του 19ου αιώνα στη Μεγάλη Βρετανία ένας ράφτης συνόψισε την επίδραση της γυναικείας εργασίας ως εξής:

«Όταν άρχισα να εργάζομαι στον κλάδο αυτό [παραγωγή γιλέκων], υπήρχαν ελάχιστες γυναίκες, λίγα θηλυκά που απασχολούνταν σ' αυτόν. Μερικά άσπρα γιλέκα δόθηκαν σε γυναίκες με την πεποίθηση ότι αυτές θα τα έκαναν πιο καθαρά από ό,τι οι άνδρες... αλλά από τότε όλοι άρχισαν να ψάχνουν για γυναικεία χέρια φέρνοντας την εργασία κάτω από τις κανονικές συνθήκες. Ως εκ τούτου, η σύζυγος ανταγωνίζεται το σύζυγο και η κόρη με τη σύζυγο... Εάν ο άνδρας δεν μειώσει την τιμή της εργασίας του όπως αυτή του θηλυκού, τότε γιατί πρέπει να παραμείνει άνεργος;».[4]

Η πολιτική του αποκλεισμού των γυναικών από ορισμένα συνδικάτα καθορίστηκε συχνά από την πίεση του ανταγωνισμού στους μισθούς παρά από τη σεξιστική ιδεολογία, αν και η ιδεολογία έπαιξε επίσης κάποιο ρόλο. Στη βιομηχανία καπνού στις αρχές του 20ού αιώνα στην Τάμπα των ΗΠΑ, για παράδειγμα, μια αναρχοσυνδικαλιστική ένωση, η «La Resistencia» («Η Αντίσταση»), που αποτελείτο κυρίως από Κουβανούς μετανάστες, επεδίωξε να οργανώσει όλους τους εργαζομένους της πόλης. Πάνω από το ένα τέταρτο των μελών της μέλους της ήταν γυναίκες καπνεργάτριες. Αυτή η συνδικαλιστική ένωση καταγγέλθηκε ως άνανδρη και αντιαμερικανική από ένα άλλο συνδικάτο, τη Cigar Makers' Industrial Union (Βιομηχανική Ένωση Κατασκευαστών Πούρων) η οποία επεξεργάστηκε στρατηγικές αποκλεισμού των γυναικών και «οργάνωσε αρκετά διστακτικά τις εργαζόμενες γυναίκες σε χωριστό δευτεροβάθμιο τμήμα του συνδικάτου».[5]

Η καθοδηγητική δύναμη της απελευθέρωσης των γυναικών ήταν ο φεμινισμός

Είναι γενικά καλά τεκμηριωμένο ότι ο αγώνας για τη χειραφέτηση των γυναικών δεν έχει τύχει πάντα υποστήριξης και ότι ιστορικά οι γυναίκες έχουν αντιμετωπίσει σεξισμό ακόμα και μέσα σε οργανώσεις ταξικής πάλης. Τα αναμφισβήτητα κέρδη για την ελευθερία των γυναικών που έχουν αποκτηθεί αποκτήθηκαν χάρη στις γυναίκες και τους άνδρες εκείνους, μέσα στις οργανώσεις ταξικής πάλης ή μη που πάλεψαν ενάντια στο σεξισμό και αγωνίστηκαν για τη βελτίωση των συνθηκών ζωής των γυναικών. Είναι το φεμινιστικό κίνημα με κάθε του ποικιλία (μεσαία τάξη, εργατική τάξη, σοσιαλιστικό, αναρχικό...) που βάδισε στο δρόμο της απελευθέρωσης των γυναικών και όχι τα κινήματα που εστίασαν στην ταξική πάλη. Υπογραμμίζω το σημείο αυτό, επειδή, αν και σήμερα το αναρχικό κίνημα υποστηρίζει συνολικά το τέλος της καταπίεσης σε βάρος των γυναικών, οι διάφορες δυσπιστίες για το φεμινισμό παραμένουν, με τους αναρχικούς και άλλους σοσιαλιστές να απομακρύνονται μερικές φορές από το φεμινισμό επειδή στερείται συχνά ταξικής ανάλυσης. Αλλά όμως είναι αυτός ο ίδιος ο φεμινισμός που πρέπει να ευχαριστήσουμε για τα αρκετά σημαντικά κέρδη που έχουμε καταφέρει ως γυναίκες. Πόσο σχετικό είναι το ζήτημα της τάξης όταν πρόκειται για ζητήματα σεξισμού; Ποια είναι η κοινή προσέγγιση στο φεμινισμό από τους αναρχικούς της ταξικής πάλης σήμερα; Στο άλλο άκρο της αντίδρασης ενάντια στο φεμινισμό βρίσκεται η πλήρης απλουστευτική ταξική άποψη: μόνο η τάξη μετράει. Αυτή η δογματική άποψη τείνει να αντιμετωπίζει το φεμινισμό ως διαχωριστικό (αλλά σίγουρα, δεν είναι ο σεξισμός πιο διαχωριστικός από το φεμινισμό;) και μια απόσπαση της προσοχής από την ταξική πάλη, υποστηρίζοντας ότι οποιοσδήποτε σεξισμός που υφίσταται θα εξαφανιστεί αυτόματα με το τέλος της καπιταλιστικής και ταξικής κοινωνίας.

Ωστόσο, σύμφωνα με μια πιο κοινή προσέγγιση των αναρχικών στο φεμινισμό, υπάρχει η αποδοχή ότι ο σεξισμός υπάρχει και δεν πρόκειται να εξασθενίσει αυτόματα με το τέλος του καπιταλισμού και πρέπει να αγωνιστούμε εναντίον του εδώ και τώρα. Παρ' όλ' αυτά, όπως αναφέρθηκε προηγουμένως, οι αναρχικοί συχνά αποστασιοποιούνται οι ίδιοι από τον «συνήθη» φεμινισμό λόγω της έλλειψης ταξικής ανάλυσης από πλευράς του. Αντί αυτού, έχει τονιστεί ότι η εμπειρία του σεξισμού διαφοροποιείται με βάση την τάξη γι' αυτό η καταπίεση σε βάρος των γυναικών είναι ταξικό ζήτημα. Είναι βέβαια αλήθεια ότι ο πλούτος μετριάζει έως έναν ορισμένο βαθμό την επίδραση του σεξισμού: Είναι λιγότερο δύσκολο, για παράδειγμα, να γίνει μια άμβλωση εάν δεν είναι απαραίτητο να ανησυχήσετε για να

συγκεντρώσετε χρήματα για ένα ταξίδι στο εξωτερικό. Ζητήματα του ποιος κάνει τις δουλειές του σπιτιού και ποιος φροντίζει τα παιδιά είναι λιγότερο σημαντικά εάν μπορείτε να αντέξετε οικονομικά πληρώνοντας κάποιον άλλον για να σας βοηθά. Επίσης, ανάλογα με το κοινωνικο-οικονομικό σας υπόβαθρο μπορείτε να έχετε διαφορετικές προτεραιότητες.

Εντούτοις, τονίζοντας συνεχώς ότι η εμπειρία του σεξισμού διαφοροποιείται ανάλογα με την τάξη, οι αναρχικοί ίσως φαίνεται να αποκρύπτουν ή να αγνοούν αυτό που, επίσης, αποτελεί αλήθεια: ότι η ταξική εμπειρία διαφοροποιείται ανάλογα με το φύλο. Το πρόβλημα, η αδικία του σεξισμού είναι ότι επικρατούν άνισες σχέσεις μεταξύ γυναικών και ανδρών μέσα στην εργατική τάξη και πράγματι στο σύνολο της κοινωνίας. Οι γυναίκες βρίσκονται πάντα σε μειονεκτική θέση σε σχέση με τους άνδρες σε κάθε αντίστοιχη τάξη.

Σε μεγαλύτερη ή μικρότερη έκταση, ο σεξισμός έχει επιπτώσεις στις γυναίκες όλων των τάξεων. Παρ' όλ' αυτά, μια φεμινιστική ανάλυση που δεν δίνει έμφαση στην τάξη γίνεται συχνά στόχος κριτικής. Αλλά είναι η τάξη σχετική με όλες τις πτυχές του σεξισμού; Ποια είναι η σχέση της τάξης με τη σεξουαλική βία, για παράδειγμα; Εν πάση περιπτώσει, η τάξη δεν είναι βέβαια πάντα το σημαντικότερο σημείο. Μερικές φορές υπάρχει μια επιμονή να υιοθετηθεί μια ταξική ανάλυση σε κάθε φεμινιστική θέση λες και είναι αυτό που θα προσδώσει αξιοπιστία στο φεμινισμό, επικυρώνοντάς τον ως ένα άξιο λόγου και προσοχής αγώνα για τους αναρχικούς της ταξικής πάλης. Αλλά μήπως αυτή η θέση χάνει το κύριο θέμα που είναι, σίγουρα, ότι είμαστε ενάντια στο σεξισμό οποιασδήποτε μορφής, σε οποιονδήποτε έχει επιπτώσεις;

Εάν ένα πρόσωπο ξυλοκοπείται μέχρι θανάτου σε μια ρατσιστική επίθεση, πρέπει μήπως να γνωρίζουμε την τάξη στην οποία ανήκει το θύμα πριν εκφράσουμε το θυμό μας; Δεν μας ενδιαφέρει ο ρατσισμός σε περίπτωση που το θύμα είναι ένα οικονομικά ευκατάστατο μέλος της ανώτερης τάξης; Παρομοίως, εάν κάποιος υφίσταται διακρίσεις σε βάρος του στο χώρο της εργασίας λόγω της φυλής, του φύλου ή της σεξουαλικότητάς του, ανεξάρτητα εάν το πρόσωπο αυτό είναι καθαριστής ή πανεπιστημιακός καθηγητής, δεν είναι σίγουρα λάθος και στις δύο περιπτώσεις και μάλιστα για τους ίδιους λόγους; Έτσι, η απελευθέρωση των γυναικών ιδίως δικαιώματι είναι άξια λόγου και δράσης δεδομένου ότι, γενικά, η καταπίεση αξίζει να καταπολεμηθεί, ανεξάρτητα από την τάξη στην οποία ανήκει ο καταπιεσμένος.

Γυναίκες και άνδρες όλου του κόσμου ενωθείτε ενάντια σεξισμό;

Δεδομένου ότι το πλέον κοινό που έχουν όλες οι γυναίκες ανεξάρτητα από ταξική και πολιτιστική προέλευση είναι η καταπίεση σε βάρος τους, μέχρι ενός ορισμένου βαθμού, μπορούμε τότε να καλέσουμε τις γυναίκες (και τους άνδρες) όλου του κόσμου να ενωθούν ενάντια στο σεξισμό; Ή υπάρχουν αντιτιθέμενα ταξικά ενδιαφέροντα που θα καθιστούσαν ανώφελη μια τέτοια στρατηγική;

Οι συγκρούσεις συμφερόντων μπορούν βέβαια να προκύψουν μεταξύ των γυναικών της εργατικής τάξης και των πλούσιων γυναικών της μεσαίας ή της άρχουσας τάξης. Για παράδειγμα, σε μια φεμινιστική διάσκεψη στη Γαλλία το 1900 οι εκπρόσωποι διαχωρίστηκαν στο ζήτημα του βασικού μισθού για όσες εξασκούσαν οικιακές εργασίες, κάτι που θα είχε βλάψει τις τσέπες εκείνων που μπορούσαν να αντέξουν οικονομικά την απασχόληση οικιακών βοηθών. Σήμερα, τα καλέσματα για άδεια πατρότητας μετ' αποδοχών ή δωρεάν παιδική φροντίδα αντιμετωπίζουν την αντίσταση των ιδιοκτητών των διαφόρων επιχειρήσεων που δεν θέλουν να δουν να περικόπτονται τα κέρδη τους. Ο φεμινισμός δεν είναι πάντα καλός για βραχυπρόθεσμα κέρδη. Οι αγώνες για οικονομική ισότητα με τους άνδρες στην καπιταλιστική κοινωνία θα πρέπει να συμπεριλάβουν απαραίτητως τον τωρινό και συνεχή αγώνα για παραχωρήσεις – που είναι ουσιαστικά μια ταξική πάλη.

Κατά συνέπεια, τα διαφορετικά ταξικά ενδιαφέροντα μπορούν μερικές φορές να αποτελέσουν εμπόδια στη φεμινιστική ενότητα σε πρακτικό επίπεδο. Είναι, πατά ταύτα, σημαντικότερο για τους αναρχικούς να αποκτήσουν συνδέσμους και επαφές με το ευρύτερο φεμινιστικό κίνημα από το να υπογραμμίζουν τις διαφορές τους με αυτό. Τελικά, η άρχουσα τάξη είναι μειονότητα και η μεγάλη πλειοψηφία των γυναικών στην κοινωνία έχει κοινά συμφέροντα για να αποκτήσει την οικονομική ισότητα με τους άνδρες. Επιπλέον, πολλά φεμινιστικά ζητήματα δεν επηρεάζονται από τέτοιες βασισμένες στην τάξη συγκρούσεις συμφερόντων, αλλά αφορούν όλες τις γυναίκες διαφορετικής προέλευσης. Όταν μιλάμε για τα δικαιώματα αναπαραγωγής, για παράδειγμα, οι αναρχικοί στην Ιρλανδία συμμετείχαμε και συνεχίζουμε

να συμμετέχουμε στις αντίστοιχες ομάδες αγώνα παράλληλα με τα μέλη των καπιταλιστικών πολιτικών κομμάτων, χωρίς να κάνουμε κάποιο συμβιβασμό για την πολιτικής μας, επειδή, όταν πρόκειται για την πάλη κατά του σεξισμού που αρνείται τον έλεγχο των γυναικών στο ίδιο τους το σώμα, αυτό είναι η καλύτερη τακτική. Τέλος, αξίζει επίσης να σημειώσουμε ότι συχνά η απόρριψη του «φεμινισμού της μεσαίας τάξης» προέρχεται από τους ίδιους αναρχικούς και τους σοσιαλιστές που έχουν εναγκαλιστεί το μαρξιστικό ορισμό της τάξης (που δίνεται στην αρχή αυτού του άρθρου) κάτι που θα τοποθετούσε τους περισσότερους ανθρώπους της μεσαίας τάξης σταθερά με την ευρύτερη εργατική τάξη.

Μεταρρυθμίσεις, όχι ρεφορμισμός

Υπάρχουν δύο μέθοδοι που μπορούμε να υιοθετήσουμε στο φεμινισμό: μπορούμε να απομακρυνθούμε από άλλες φεμινίστριες εστιάζοντας στην κριτική μας στο μεταρρυθμιστικό φεμινισμό ή μπορούμε να υποστηρίξουμε πλήρως τον αγώνα για φεμινιστικές μεταρρυθμίσεις και την ίδια στιγμή να απαιτούμε περισσότερα! Αυτό είναι σημαντικό, ειδικά εάν θέλουμε να καταστήσουμε τον αναρχισμό ελκυστικότερο στις γυναίκες (μια πρόσφατη ιρλανδική δημοσκόπηση έδειξε ότι ο φεμινισμός είναι σημαντικός για το 50% και πλέον των γυναικών στην Ιρλανδία). Στο αναρχικό κομμουνιστικό όραμα της μελλοντικής κοινωνίας με την κατευθυντήρια αρχή του «στον καθένα σύμφωνα με τις ανάγκες, από τον καθένα σύμφωνα με τις δυνατότητές του», δεν υπάρχει καμία θεσμική προκατάληψη ενάντια στις γυναίκες όπως υπάρχει στον καπιταλισμό. Όσο για τα οφέλη και για τις γυναίκες και για τους άνδρες, ο αναρχισμός έχει πολλά να προσφέρει ειδικότερα στις γυναίκες, από την άποψη της σεξουαλικής, οικονομικής και προσωπικής ελευθερίας, κάτι που είναι βαθύτερο και προσφέρει περισσότερο από οποιαδήποτε άλλη αβέβαιη ισότητα που μπορεί να επιτευχθεί κάτω από τον καπιταλισμό.

Σημειώσεις :

1. Ορισμός δανεισμένος από τον Wayne Price, «Why the working class?» στο www.anarkismo.net/newswire.php?story_id=6488
2. Δες για παράδειγμα το «Towards an Anthropology of Women» της Rayna R.Reiter.
3. Απόσπασμα της Hannah Mitchell, «Women in Movement» (σελ. 135) παρμένο από την Sheila Rowbotham.
4. Απόσπασμα από το «Women and the Politics of Class» (σελ. 24) παρμένο από την Johanna Brenner.
5. Στο ίδιο (σελ.93).

* Η συγγραφέας του κειμένου Deirdre Hogan είναι μέλος της ιρλανδικής αναρχοκομμουνιστικής WSM και ευχαριστεί τους Tamarack και Jose Antonio Gutierrez για τη βοήθεια. Το κείμενο αυτό δημοσιεύτηκε αρχικά στο τεύχος 2 της ιρλανδικής αναρχοφεμινιστικής εφημερίδας «Rag» (φθινόπωρο 2007) και επίσης στο www.anarkismo.net Ελληνική μετάφραση «ούτε θεός-ούτε αφέντης», 4 Φλεβάρη 2008.